Hábmera suohkan
Hamarøy kommune

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep.
0032 Oslo

28.02.2020

Høringssvar– forslag til endringer i sameloven mv. (konsultasjoner) og utkast til veileder for kommuner og fylkeskommuner

Hábmera suohkan – Hamarøy kommune støtter Kommunal- og moderniseringsdepartementets forslag til endringer i sameloven mv. (konsultasjoner) og utkast til veileder om konsultasjoner for kommuner og fylkeskommuner med samiske interesser.

Samiske språk, samisk kultur og samisk samfunnsliv har et særskilt vern gjennom lovverk, både nasjonale lover og internasjonale konvensjoner. Her nevnt i de tre mest sentrale bestemmelsene;

1. Grunnlovens § 108:
«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Denne bestemmelsen ble tatt inn i Grunnloven i 1988 (den gang som § 110A) og bygger i høy grad på vernet som følger av SP artikkel 27.. Den fastlegger en rettslig, politisk og moralsk forpliktelse overfor samene. Innholdet framstår som minstestandard for myndighetenes forpliktelser.

I praksis betyr det at statsmyndighetene er forpliktet til aktivt å legge til rette for samenes kulturutøvelse. Det er også et vern mot negativ samepolitikk. Myndighetene skal legge forholdene til rette på ulike områder som har betydning for samisk språk, kultur og samfunnsliv. Dette gjelder både sikring av det som finnes i dag og for utviklinga i framtida.

Begrepet «myndighetene» er ikke definert. Praksis er at offentlige myndigheter som har oppgaver som berører samiske forhold, har et ansvar her.

2. FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP)
Denne konvensjonen er inkorporert i norsk rett med forrang framfor vanlig norsk lov. Dette er gjort ved Menneskerettsloven av 1999.

Særskilt sentrale er artikkel 1 som omhandler folks rett til selvbestemmelse, artikkel 2, 3 og 26 som omhandler ikke-diskriminering og artikkel 27 som slår fast at personer tilhørende etniske, religiøse eller språklige minoriteter ikke skal nektes retten til å utøve sin egen kultur, bekjenne seg til og utøve sin egen religion, eller bruke sitt eget språk.

Det er særlig artikkel 27 i konvensjonen som er viktig for samene og samiske forhold. I juridisk sammenheng omtales den ofte som «SP artikkel 27». Den etablerer rettslig vern for minoriteter og urfolks rett til bl.a. kultur og kulturutøvelse. I tillegg omfatter artikkel 27 språk og bruken av språk, og religion og praktiseringen av religion.

Marie Hamsuns vei 3
8294 Hamarøy
Tlf.: 75 76 50 00
postmottak@hamaroy.kommune.no
Org.nr. 970 542 507

Retten som framkommer av SP artikkel 27, er formulert som individuelle rettigheter. I praksis omfatter bestemmelsen et rettslig vern for samene som folk og som kulturell og språklig gruppe. Det skyldes at retten til kultur og språk ikke gir mening for ett enkelt isolert individ. Språk og kultur må praktiseres i et fellesskap for fortsatt å kunne eksistere og utvikle seg.

3. ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater

Hovedprinsippet ILO-konvensjon nr 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater er urfolks rett til å bevare og videreutvikle sin egen kultur, og myndighetenes plikt til å treffe tiltak for å støtte dette arbeidet. Norge ratifiserte konvensjonen i 1990.

ILO-konvensjon nr 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater har klare bestemmelser om urfolks rett til selv å bestemme over sin kulturelle utvikling, til å lære å bruke eget språk og til å opprette egne institusjoner til å representere seg overfor myndighetene. Konvensjonen anerkjenner videre urfolks ønsker om og behov for kontroll over egne institusjoner, sin egen livsform og økonomiske utvikling. Dette innebærer en anerkjennelse av urfolks ønske om å opprettholde og videreutvikle sin egen identitet, språk og religion, innen rammen av de statene de lever i. Konvensjonen har videre bestemmelser om blant annet landrettigheter, sysselsetting og arbeidsliv, opplæring, trygd og helse.

Den er ikke inkorporert i norsk lov på samme måte som FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Den er delvis inkorporert gjennom Finnmarksloven av 2005.

Selv om ILO-konvensjonen ikke er inkorporert i sin helhet, er den likevel folkerettslig bindende for Norge. Den brukes som tolkningskilde av domstolene.

Samerettens utvikling

Samerettsutvalget ble første gang oppnevnt av den norske regjeringen 10. oktober 1980 for å utrede samiske kulturelle, politiske rettigheter, og de samiske rettighetene knyttet til land, vann og ressurser i Finnmark. Utvalget ble gjenoppnevnt 1. juni 2001 for å utrede samiske rettigheter knyttet til land og vann i Troms og sørover til Hedmark.

Bakgrunnen for regjeringens opprettelse av utvalget i 1980 var de omfattende demonstrasjonene for samiske rettigheter og mot utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget på slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet. Demonstrasjoner og ulike andre aksjoner førte i 1980 til at regjeringen aksepterte å utrede eventuelle samiske rettigheter i Finnmark.

Utvalgets mange og omfattende juridiske og historiske utredninger av forholdene i Finnmark og fastlandet sørover til Hedmark, har i særlig grad bidratt til utvikling av den norske sameretten. Spesielt viktig var utredningen NOU 1984: 18 *Om samenes rettstilstand*. Denne utredningen banet veien for en grunnlovsbestemmelse om vern og utvikling av samisk kultur og samfunnsliv, sameloven og etablering av Sametinget.

Utvalgets utredninger og generelle bidrag til fokus på og innhold i norsk samepolitikk bidro også til Norges ratifisering av ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter (konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater) i 1991 og anerkjennelsen av samene i Norge som urfolk i tråd med konvensjonen.

FNs urfolkserklæring og praksis fra FNs traktatorganer anerkjenner urfolks rett til selvbestemmelse. Dette rammeverket gir også urfolk rett til medbestemmelse i statlige beslutningsprosesser. Etter ILO-konvensjon nr. 169 skal myndighetene konsultere urfolk i saker som angår dem. I Norge er denne

retten til å bli konsultert nedfelt i konsultasjonsavtalen mellom regjeringen og Sametinget. Hovedformålet med avtalen er å gjennomføre statens folkerettslige forpliktelse til å konsultere samene som urfolk. FNs urfolkserklæring krever at urfolks samtykke skal innhentes i forbindelse med visse inngrep som berører dem spesielt. Dette innebærer ikke en vetorett, men det er samtidig en forpliktelse for myndighetene til å føre reelle konsultasjoner med formål å oppnå enighet.

Konsultasjonsavtale som følge av ILO-konvensjonen
Som urfolk har samene rett til å bli konsulterte i saker som angår dem. Regjeringa og Sametinget har inngått en avtale om prosedyrer for hvordan slike konsultasjoner skal skje.

Det finnes også avtaler om konsultasjoner med bl.a. NVE og Klima- og miljødepartementet. Avtalen med Klima- og miljødepartementet angår også Fylkesmannen. Den inneholder blant annet regler for saksbehandlingen på regionalt nivå, og kontakten mellom Fylkesmannen og Sametinget/reinbeitedistrikt.

Norske myndigheter skal legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Det er et statlig ansvar å sikre at hensynet til samene blir ivaretatt. Samtidig legger staten til grunn at kommuner og fylkeskommuner på eget initiativ, og som en del av lokaldemokratiet, også følger opp forpliktelsene sine overfor de samiske innbyggerne.

Andre lover og forpliktelser som berører samiske interesser;

I. *Forvaltningsloven*
II. *Språkloven*
III. *Plan- og bygningsloven* inneholder bestemmelser i §3-1 c) som skal regulere og sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og deltakelse i samfunnsliv.
IV. *Opplæringsloven (§6)* gir også samiske barn i grunnskolealder individuell rett til opplæring i samisk, men også til opplæring *på* samisk *innenfor* det samiske forvaltningsområdet. Utenfor samiske distrikt har minst ti elever i en kommune som ønsker opplæring i og på samisk, rett til slik opplæring så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa.
V. *Barnehageloven* legger rammen for tilrettelegging av barnehagetilbud for samiske barn både i og utenfor forvaltningsområdet. Kommunen har plikt til å tilrettelegge et tilbud som sikrer samisk språk og kultur, men har ikke en plikt til opplæring i samisk. Dette innebærer at det skal kunne forventes at ansatte i barnehagen både har kjennskap til og tilrettelegger innhold i en egnet form.
VI. *Lov om stadsnamn* regulerer retten til å sikre skrivemåte og bruk av samiske tegn i stedsnavn i det samiske forvaltningsområdet, samt regler (§7) for fastsettelse av rekkefølgen på skilt eller kart ut fra språkbruk og tradisjon i området.
VII. *Kulturminneloven*
Samiske kulturminner i Norge omfatter alle spor etter menneskelig virksomhet i landets fysiske miljø som har tilknytning til samene. Slike spor kan være bygninger, boplasser, fangstanlegg, skytteskjul og kjøttgjemmer, naust og sjøbu, gravplasser, offerplasser og gjerder. I henhold til kulturminneloven er alle samiske kulturminner som er fra 1917 eller eldre, automatisk freda. For yngre kulturminner må det fattes vedtak om fredning. Også immaterielle minner, som stedsnavn, sagnsteder, hellige steder og møteplasser, hører inn under begrepet kulturminner. Sametinget har forvaltningsmyndighet for samiske kulturminner.
VIII. *Reindriftsloven*
I reindriftsloven § 3 er det en henvisning til folkeretten. Her framgår det at loven skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter.

IX. Innenfor helsesektoren gir *Helse- og omsorgstjenesteloven* samiske brukere rettigheter til å få tilrettelagt tjenester ut fra språk, kultur og behov. *Helseforetakene* har også plikt til å sørge for at individuelle samiske rettigheter blir ivaretatt både generelt og innen spesialisthelsetjenesten.

X. *Pasient- og brukerrettighetsloven* vektlegger at informasjonen skal være tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger, der kultur og språkbakgrunn inngår. Dette innebærer også organisering av tolketjenester.

Med bakgrunn i overnevnte så er Hábmera suohkan – Hamarøy kommune positiv til forslaget om å lovfeste statens **eksisterende** folkerettslige prinsipper om konsultasjoner i sameloven. Hábmera suohkan – Hamarøy kommune er videre positiv til forankring av kommuners og fylkeskommuners plikt til å konsultere samiske interesser i saker som berører dem direkte. Hábmera suohkan – Hamarøy kommune mener videre at utkastet til veileder er retningsgivende, men ikke rettslig bindende, om hvordan konsultasjonsprosessene kan foregå. Det blir derfor viktig at kommunene og fylkeskommunene etablerer gode saksbehandlingsrutiner som regulerer systemet rundt konsultasjonsprosessen og sikrer gode saksbehandlingsrutiner for hvordan samiske interesser skal ivaretas i beslutningsprosesser.

Varrudagáj / med vennlig hilsen

Kurt Fossvik

Sadjásasj háldadusoajvve – Assisterende kommunedirektør